

17. "Environmental protection policy of "Kernel-Trade" LLC." Website of "Kernel-Trade" LLC, www.kernel.ua/wp-content/uploads/2020/08/Politika-z-ohoroni-navkolishnogoseredovishha_UKR_08.20.pdf. Accessed April 23, 2023.
18. "On the approach to sustainable development of "Kernel-Trade" LLC." Website of "Kernel-Trade" LLC, www.kernel.ua/ua/about/strategy/. Accessed April 23, 2023.

УДК 339.56

doi: 10.15330/apred.1.19.167-176

Вербицька Г.Л.

ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНИХ ЕКСПОРТЕРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Львівський національний університет імені Івана Франка,
Міністерство освіти і науки України,
центр рейтингування університету,
проспект Свободи, 18, м. Львів,
79008, Україна,
тел.: (032) 239-41-43,
e-mail: galinaverbicka@ukr.net,
ORCID: 0009-0009-3212-7392

Анотація. Метою статті є дослідження прикладних проблем вітчизняних експортерів в умовах воєнного часу. У дослідженні використано наукові методи індукції та дедукції, аналізу та синтезу, порівняння, аналітичний і структурно-логічний. Результати дослідження показали, що російська військова агресія викликала низку проблем українських експортерів в різних секторах економіки, більше того, поставила цілі галузі на межу виживання. Проведено детальне аналізування динаміки і структури експорту за основними секторами економіки. Визначено основні загрози, з якими вони стикнулися у цей нелегкий для всієї нашої держави час. Сформульовано висновок, щодо потреби у інноваційній модернізації післявоєнної економіки України, як підґрунтя економічного розвитку. Головними завданнями якої стане структурна перебудова української економіки та розвиток високотехнологічних експортно-орієнтованих галузей промисловості. При цьому зусилля держави повинні бути зосереджені на визначенні можливостей переорієнтації зусиль підприємців на інноваційну діяльність, подолання технологічного відставання від розвинених країн. У протилежному випадку перебування української економіки на периферії світових інформаційних і фінансових процесів спричинить «вимивання» національного багатства через механізм нееквівалентного обміну, втрату власних джерел економічного зростання у довгостроковій перспективі. Наукова новизна дослідження полягає у використанні комплексного підходу до обґрунтування шляхів покращення експортної політики України у післявоєнний час, впровадження яких дозволить українським товаровиробникам зайняти чільне місце у міжнародному поділі праці. Пріоритетними напрямками покращення експортної політики України у післявоєнний час є: розвиток інноваційної діяльності; послідовна перебудова товарної структури експорту й імпорту шляхом наближення її до структурних співвідношень, властивим країнам з ринковою економікою, а саме скорочення частки сировинних товарів на користь високотехнологічних; підвищення конкурентоспроможності продукції завдяки використанню новітніх маркетингових засобів.

Ключові слова: проблеми, експортери, експорт, галузі, вплив, структура, динаміка, війна.

Verbytska H.L.

PROBLEMS OF DOMESTIC EXPORTERS IN WARTIME CONDITIONS

Lviv Ivan Franko National University,
Ministry of Education and Science of Ukraine,
university rating center,
Svoboda Avenue,18, Lviv,
79008, Ukraine,
tel.: (032) 239-41-43,
e-mail: galinaverbicka@ukr.net
ORCID: 0009-0009-3212-7392

Abstract. The purpose of the study is to study the applied problems of domestic exporters in wartime conditions. The research used scientific methods of induction and deduction, analysis and synthesis, comparison, analytical and structural-logical. The results of the study showed that Russian military aggression caused a number of problems for Ukrainian exporters in various sectors of the economy, moreover, it put entire industries on the verge of survival. A detailed analysis of the dynamics and structure of exports by the main sectors of the economy was carried out. The main threats faced by them in this difficult time for our entire state have been identified. A conclusion is formulated regarding the need for innovative modernization of the post-war economy of Ukraine as a basis for economic development. The main tasks of which will be the structural restructuring of the Ukrainian economy and the development of high-tech export-oriented industries. At the same time, the state's efforts should be focused on determining the possibilities of reorienting the efforts of entrepreneurs to innovative activities, overcoming the technological lag behind developed countries. In the opposite case, the presence of the Ukrainian economy on the periphery of world information and financial processes will cause the "washing out" of national wealth through the mechanism of non-equivalent exchange, the loss of its own sources of economic growth in the long term. The scientific novelty of the study consists in the use of a complex approach to the justification of ways to improve the export policy of Ukraine in the post-war period, the implementation of which will allow Ukrainian producers to occupy a prominent place in the international division of labor. The priority directions for improving the export policy of Ukraine in the post-war period are: development of innovative activities; successive restructuring of the commodity structure of export and import by bringing it closer to the structural ratios characteristic of countries with a market economy, namely reducing the share of raw materials in favor of high-tech ones; increasing the competitiveness of products thanks to the use of the latest marketing tools.

Key words: problems, exporters, export, industries, influence, structure, dynamics, war.

Вступ. В Україні війна триває вже більше року. За цей рік вітчизняна економіка значно постраждала: повне або часткове руйнування багатьох підприємств, скорочення обсягів виробництва, неспроможність відродити бізнес на деокупованих територіях, міграція працездатного населення, знищення енергосистеми, інфляція. Російсько-терористична агресія спричинила негативний вплив на зовнішньо-торгівельний оборот України. Багато промислових підприємств-гігантів, які були провідними експортерами продукції. зокрема завод «Азовсталь», Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча, Авдіївський коксохімічний завод, Артемівський завод шампанських вин, ПрАТ «Северодонецьке об'єднання «Азот», змушені були припинити свою роботу. Значних збитків через війну зазнало і вітчизняне сільське господарство. Через це Україна недоотримує експортні надходження від реалізації фермерської продукції. Тому дослідження динаміки зовнішньої торгівлі під час війни є надзвичайно актуальним.

Аналізом проблем вітчизняних експортерів в умовах воєнного часу займалися багато вчених, зокрема Гаврилюк І.І., Жабинець О.Й., Кічурчак М.В., Матвеев М.Е., Лебедченко В.В., Гайдай Г.Г., Микуляк О.В., Яковенко О.І., Яковець Т.А., Ковальчук Ю.П. тощо. Однак реалії швидко змінюються, особливо в умовах воєнного стану. А, отже, проблема залишається актуальною і потребує подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження проблем вітчизняних експортерів в умовах воєнного часу. Завданнями дослідження є виокремлення проблем

з якими стикнулися вітчизняні експортери в умовах війни, оцінювання динаміки та структури експортної діяльності України в умовах воєнного часу та окреслення шляхів подолання наслідків російської військової агресії. У дослідженні використано наукові методи індукції та дедукції (при визначенні проблем вітчизняних експортерів), аналізу та синтезу, порівняння (при оцінюванні динаміки та структури експортної діяльності), аналітичний і структурно-логічний (при виокремленні шляхів подолання наслідків російської військової агресії).

Результати. Жодна країна в сучасних умовах не може існувати без розвитку зовнішньої торгівлі, яка є однією із складових економічного зростання держави. Тому, незважаючи на війну, Україна здійснює активну експортну та імпорتنу діяльність.

Міжнародні зв'язки стають в теперішній час одним із важливих чинників економічного зростання, структурних зрушень та підняття ефективності національного виробництва [4]. Для підтримання розвитку міжнародних економічних відносин України з іншими країнами світу провідні країни, впроваджують ліберальні заходи регулювання зовнішньої торгівлі з нашою державою. Зокрема, 4 червня 2022 року набуло чинності Рішення Європейського союзу про скасування мит на українські товари терміном на рік. Крім того, на рік призупиняються всі антидемпінгові мита на імпорт вітчизняних товарів [11].

З 1 жовтня 2022 р. Україна офіційно стала 36-м членом Конвенції про процедуру спільного транзиту (NCTS), що дозволило максимально спростити міжнародний рух товарів між країнами учасницями. Безперечно, військові дії знизили потенційні можливості зовнішньої торгівлі України, однак модернізація митних інструментів при підтримці міжнародної спільноти допомагають забезпечити стабільність [18].

У XXI столітті воєнні дії відбувалися у багатьох країнах, зокрема Грузії, Судані, Сирії, Лівії тощо. Виконаний кореляційний аналіз зовнішньої торгівлі країн та впливу військових дій показав наявність значного зв'язку між цими явищами. У кожній з досліджуваних країн, воєнний конфлікт супроводжувався скороченням експортно-імпоротної діяльності.

Як зазначають фахівці, зниження експорту, насамперед, пов'язане з руйнуванням експортних потужностей, логістичними проблемами, торговельними блокадами, а також санкціями. Скорочення імпорту в переважній більшості випадків викликано падінням споживчого попиту та зниженням купівельної спроможності населення. Девальвація національної валюти, яка практично завжди супроводжує військовий конфлікт, призводить до інфляційного стрибка, насамперед товарів іноземного походження [10].

Не минула ця тенденція і Україну. Однак, незважаючи на те, що багато виробничих потужностей знаходяться на окупованих територіях або територіях на яких відбуваються активні бойові дії, наша держава не втратила свою присутність на зовнішніх ринках, хоча і відбулося значне скорочення експорту.

У зв'язку з блокадою акваторії Чорного моря та ускладненням роботи портів на територіях, де не ведуть активні бойові дії, захопленням портів Скадовська, Херсона, Бердянська й Маріуполя значно скоротилися можливості транспортування експортної продукції з України в інші частини світу [9]. Блокування портів є на сьогоднішній день головною проблемою зниження експортної активності нашої країни, яка потребує серйозної роботи над відновленням логістики та забезпеченням каналів постачання вантажів через західний кордон України в порти Румунії, Польщі чи Німеччини залізничним та автомобільним транспортом [7]. Найбільше цю загрозу відчула агропромислова галузь, адже Україна є основним постачальником зернових та олій, інших видів продовольчої продукції [17]. Адже до війни Україна експортувала біля 90% агропродукції морським шляхом. На сьогоднішній день «зерновим коридором»

через морські порти Одеської області відвантажується біля 75% від загального об'єму агроекспорту [16].

Щоб зрозуміти рівень впливу на зовнішню торгівлю України загарбницької війни розв'язаної Росією, проведемо аналізування динаміки та структури зовнішньої торгівля товарами за 2021-2022 рр. Так, якщо у 2021 р. Україна експортувала продукції на суму 68,1 млрд. дол., то у 2022 р. експорт впав до 44,1 млрд. дол., тобто на 35 % [5]. З огляду на окупацію частини території, активні бойові дії, постійні атаки на інфраструктуру та логістичні проблеми, експорт у 44,1 млрд. дол. є значним досягненням уряду. Проте таке суттєве зниження рівня українського експорту призвело до скорочення валютної виручки держави, що негативно відобразилося на стані вітчизняної економіки, адже згідно офіційних джерел місяць війни Україні обходиться у 10 млрд. дол. США [3]. Валютна виручка, яку вітчизняні підприємства одержують від експортних операцій – це чинник, який спроможний суттєво впливати на валютний курс гривні. А, отже, і на все економічне життя нашої держави.

На даний момент технологічна активність України є низькою, що демонструє її частка у світовому високотехнологічному виробництві, яка, за даними Scienceand Engineering Indicators, складає 0,1% [14]. Головними статтями вітчизняного експорту традиційно були залізна руда, аграрна продукція та металургійні напівфабрикати. У 2021 р. основними товарами, які Україна продала на зовнішніх ринках були чорні метали (13,96 млрд. дол.), зернові (12,34 млрд. дол.); жири та олії тваринного або рослинного походження (7,04 млрд. дол.).

В 2022 р. аграрний сектор став основою українського експорту та джерелом валютних надходжень від торгівлі. Серед експортованої аграрної продукції лідерами були кукурудза (5,94 млрд. дол.); соняшникова олія (5,46 млрд. дол.); пшениця (2,6 млрд. дол.); ріпак (1,54 млрд. дол.); насіння соняшнику (1,255 млрд. дол.); соя (0,862 млрд. дол.), м'ясо птиці (0,852 млрд. дол.); плоди, ягоди та горіхи (0,313 млрд. дол.), молокопродукти (0,251 млрд. дол.), мед (0,137 млрд. дол.), яйця (0,042 млрд. дол.) (рис. 1) [1].

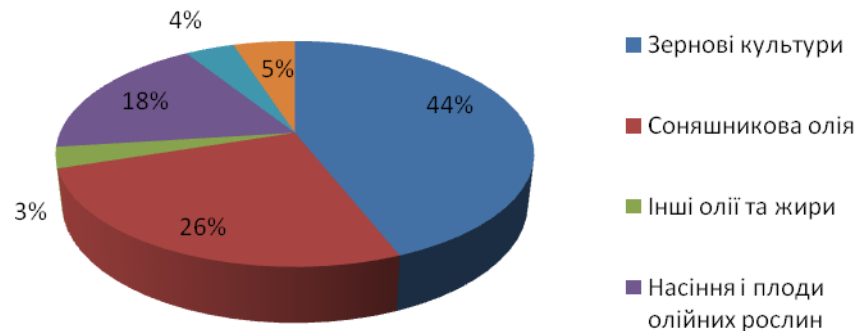

Рис. 1. Товарна структура агропромислового комплексу України у 2022 р. [1]

Fig. 1. Commodity structure of the agro-industrial complex of Ukraine in 2022. [1]

У 2022 р. дохід від експорту молокопродуктів збільшившись на 41 % відповідно до 2021 р. В цій групі основні доходи отримано від реалізації на зовнішніх ринках сухого та згущеного молока – 90 млн. дол., масла та молочних паст – 82 млн. дол., сирів – 42 млн. дол., незгущеного молока й вершків – більше 16 млн. дол., сироватки – біля 16 млн. дол. На 32 % знизилися показники експорту яєць – до 27 тис. т. У грошах, завдяки зростанню світових цін на цей продукт, падіння склало лише 7%. Недоотримала Україна й експортні надходження від продажу за кордон меду. Його експорт у 2022 р. склав 48 тис. т, що на 17 % менше, ніж у 2021 р. Проте завдяки зростанню вартості меду на міжнародному ринку падіння валютної виручки склало

лише 5%. Виручка від експорту плодів, ягід та горіхів за підсумками 2022 р. впала на 15 % [2].

Розв'язана Росією повномасштабна війна значно підірвала вітчизняний експортний потенціал металургійної продукції. Ще у 2014-2015 рр. через загарбницькі дії росіян було втрачено контроль над Алчевським металургійним комбінатом, Єнакіївським метзаводом, Донецьксталлю, Харцизьким трубним заводом.

У 2022 р. вагомо скоротився експорт чорних металів, а саме з 13,95 млрд. дол. до 4,533 млрд. дол., тобто на 67,5%. Вітчизняні гірничо-металургійні підприємства за підсумками 2022 р. експортували 23,98 млн. т залізорудної сировини (ЗРС), що на 56% менше за показник 2021 р.; при цьому у грошовому вираженні експорт ЗРС знизився на 57,8% – до 2,91 млрд. дол. (рис. 2).

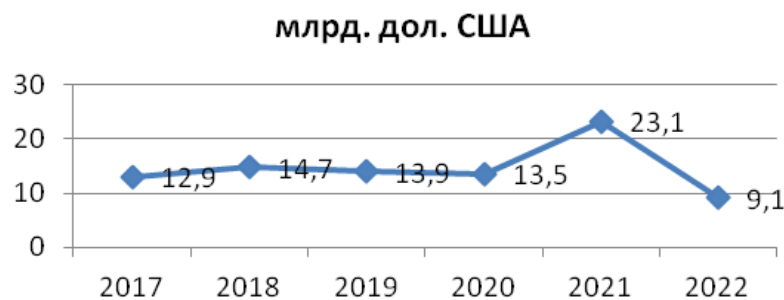

Рис. 2. Динаміка експорту металопродукції за 2017-2022 рр. [2]

Fig. 2. Dynamics of exports of metal products for 2017-2022. [2]

Експорт металевих напівфабрикатів у 2022 р. становив 1,9 млн. т, тобто впав на 72 % в порівнянні з 2021 р.; у вартісному вираженні склав 1,2 млрд. дол., що на 70,9 % менше, ніж у 2021 р. Плаского металу у 2022 р. експортували 1,63 млн. т, а це на 73% менше, ніж у 2021 р.; у грошах – на 1,35 млрд. дол. (-73,5%). Експорт чавуну у 2022 р. становив 1,32 млн. т. і в порівнянні з 2021 р. скоротився на 59%; у вартісному вираженні впав на 61,1% – 6,39 млн. дол. (рис. 3) [8].

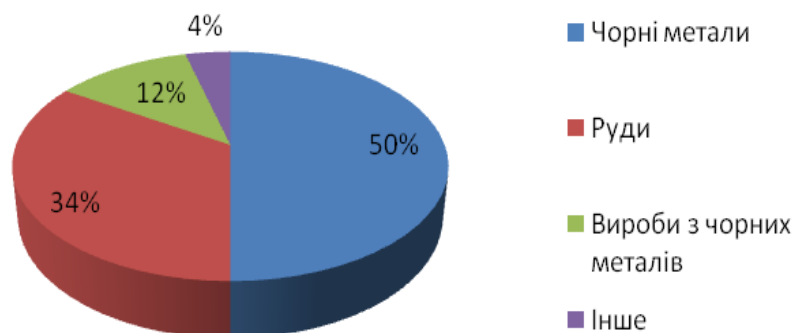

Рис. 3. Товарна структура експорту металопродукції у 2022 р. [8]

Fig. 3. Commodity structure of export of metal products in 2022. [8]

Такий стан речей пов'язаний з тим, що у 2022 р. було повністю зруйновано «Азовсталь» та «Маріупольський металургійний комбінат», які виготовляли близько 40% вітчизняної сталі. Відповідно до інформації наведеної об'єднанням підприємств «Укрметалургпром» завантаженість металургійних заводів у 2022 р., порівняно з довоєнним періодом, в середньому впала на 85%, гірничорудних підприємств — на 75-80%. Так, у 2022 р. чавуну було виготовлено 6,391 млн. т., а це на 69,8% менше, ніж у 2021 р. Виробництво сталі скоротилося в порівнянні з 2021 р. на 70,7% – 6,263 млн. т.,

прокату – на 72% (з 19,079 млн. т. до 5,350 млн. т) [15]. Відчутним ударом по металургії є блекаут. Російський енергетичний тероризм призвів до часткової зупинки діяльності підприємств гірничо-металургійного комплексу, які знаходяться поза зоною воєнних дій, так як виробництво металу в Україні є дуже енергомістким.

Однією з вагомих проблем зниження обсягу українського експорту металургійної продукції є логістика, адже біля 70% продукції експортували через морські порти. Якщо до повномасштабного вторгнення РФ частка гірничо-металургійного комплексу України у ВВП складала приблизно 10% та 33% у експорті, то зараз він знаходиться на межі виживання. Стало неможливим постачання залізної руди до Китаю, чавуну – до США, Італії та Туреччини. Єдиним напрямком зовнішньої торгівлі став західний. Проте Переорієнтація на залізничні шляхи сполучення суттєво знизил конкурентоспроможність металу, так як витрати на його транспортування зросли більш, ніж у два рази, а Європейські країни не здатні пропустити значну кількість сировини залізницею. У країна ЄС більшість вантажів приймають у портах або шляхом мультимодального перевезення контейнерів.

Згідно розрахунків ОП «Укрметалургпром», через неможливість експортувати продукцію через порти Україна щомісяця недоотримує понад 630 млн. дол. валютної виручки [13], що призводить до погіршення економічної ситуації в державі, особливо на фоні постійних витрат на війну та відновлення інфраструктури. Більшість металургійних підприємств розміщені на лінії фронту або піддаються регулярним ракетним ударам і обстрілам, зокрема у Кривому Розі, Нікополі. Це призводить до постійних витрат на ремонти. Ще однією проблемою є кваліфіковані кадри, адже багато хто з працівників, переїхав у більш безпечні регіони України. Тому без перебільшення можна сказати, що вітчизняна металургійна галузь опинилася на межі виживання.

У загальній структурі експорту товарів у 2022 р. близько 9,5% складала продукція машинобудування, яка принесла Україні 4,2 млрд. дол., що становить на 25 % менше, ніж у 2021 р. [5] (рис. 4). Це зумовлено, перш за все, втратою російського ринку, а також прицільними обстрілами машинобудівних підприємств.

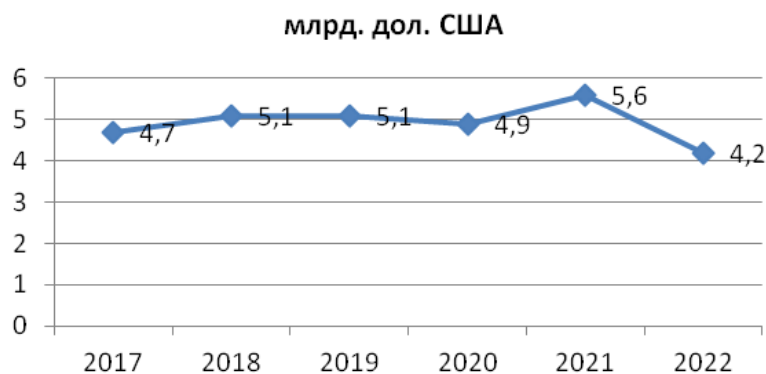

Рис. 4. Обсяг експорту вітчизняної машинобудівної продукції [5]
Fig. 4. The volume of exports of domestic machine-building products [5]

Основними експортними позиціями у 2022 р. були кабельна продукція (31%), Електричні машини та обладнання (29%), машини, обладнання, механічні пристрої (28%), транспорт (9%). Негативною тенденцією в експорті товарів вітчизняної машинобудівної промисловості є низька питома вага високотехнологічної продукції з високим ступенем доданої вартості, та зростання обсягу експорту продукції з низьким рівнем переробки, зокрема кабельної. Висока частка реалізації за кордон кабельної продукції пов'язана з відкриттям в Україні заводів іноземних компаній з виробництва

комплектів автомобільної проводки, які потім використовуються при складанні автомобілів у країнах ЄС.

Експорт продукції хімічної промисловості у 2022 р. в порівнянні з 2021 р. скоротився на 50% – з 9,5 млрд. дол. до 4,8 млрд. дол. Зокрема, експорт мінеральних продуктів скоротився на 49%, з 8,4 млрд. дол. у 2021 р. до 4,3 млрд. дол. у 2022 р.; полімерних матеріалів, пластмаси та вироби з них на 57% – з 1,1 млрд. дол. до 0,5 млрд. дол. [5]. Такий стан речей пов'язаний, перш за все, з призупиненням діяльності багатьох підприємств хімічної промисловості в зоні активних бойових дій та на окупованих територіях. Повністю втрачено виробника сірчаної кислоти у місті Рубіжне, Лисичанський нафтопереробний завод, зазнали значних пошкоджень ПрАТ «Сєверодонецький Азот» та ПАТ «Сумихімпром»

Серед інших галузей найбільше експортувала деревообробна промисловість – 1,9 млрд. дол. Це на 6% менше, ніж у 2021 р. В Україні терміном на 10 років заборонено експортувати необроблені лісоматеріали деревних порід (крім сосни) з 1 листопада 2015 р., деревних порід сосни – з 1 січня 2017 р. В структурі експорту обробленої деревини у 2022 р. найбільшу частку займали пиломатеріали та заготовки хвойні, а також паливна деревина, яку з 25.11.2022 р. було заборонено експортувати, як основного опалювального ресурсу в прифронтових громадах.

Падіння експорту спостерігаємо у легкій промисловості, так якщо в 2021 р. експорт текстильних матеріалів та текстильних виробів склав 0,86 млрд. дол., то у 2022 р. – 0,67 млрд. дол., тобто знизився на 22%. Знизився на 70% обсяг експорту шкур необроблених та шкур вичинених – з 0,17 млрд. дол. у 2021 р. до 0,10 млрд. дол. у 2022 р. Суттєве скорочення в цій групі товарів відбулося щодо обсягу експорту готових виробів зі шкіри, а саме на 39%, що є негативною тенденцією, оскільки це вироби із значною доданою вартістю, які забезпечують робочі місця. На 8% у 2022 р. знизився експорт взуття, головних уборів та парасольок. Такий стан речей у легкій промисловості пов'язаний з тим, що на другому і третьому місцях в географічній структурі експорту були Росія та Білорусь, з якими була припинена співпраця.

Обсяг експорту меблів у 2022 р. склав 0,81 млрд. дол., що на 0,24 млрд. дол. (30%) менше, ніж у 2021 р. (рис. 5). Українські меблярі відмовилися від співпраці з країною-агресоркою, куди у 2021 р. було експортовано продукції на 0, 21 млрд. дол., у 2022 р. експорт в цю країну, на суму 0,003 млрд. дол., відбувався тільки в січні-лютому 2022 р., тобто до повномасштабного вторгнення. Також, якщо експорт меблів до Білорусі у 2021 р. склав 0,0171 млрд. дол., то у 2022 р. – лишень 0,0014 млрд. дол. Потреба в логістика через територію Росії призвела до скорочення відвантаження меблів до Казахстану з 0,014 млрд. дол. до 0,008 млн. дол. [6].

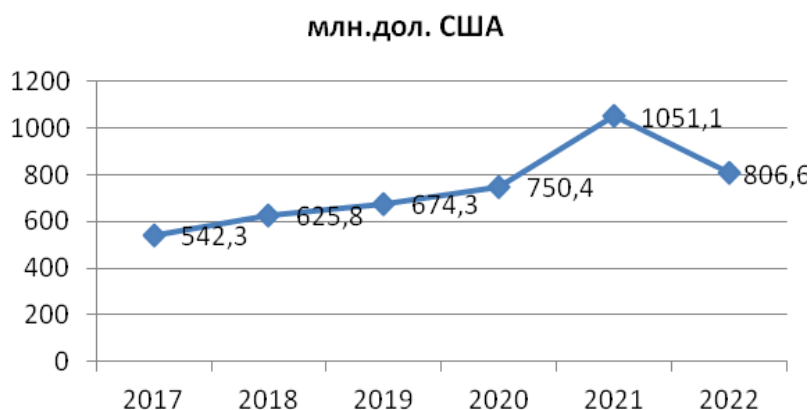

Рис. 5. Динаміка вітчизняного експорту меблів за 2017-2022 р. [6]

Fig. 5. Dynamics of domestic export of furniture for 2017-2022 [6]

У загальному експорті меблевої продукції абсолютним топом продажів є стільчики та столи. Почастішали випадки виготовлення меблів під замовлення. Вітчизняні виробники мають досвід реалізації меблів і збірних конструкцій до інтер'єрів навіть дуже вибагливих покупців з ОАЕ. Незважаючи на суттєве зниження обсягу експорту у 2022 р., можна відзначити значний вклад меблярів в економіку держави, а, отже, підвищення її обороноздатності, адже 806 млн. дол. – це 274 599 тонн меблів – продукції з високою доданою вартістю, виробленої в Україні, не дивлячись на війну.

Втрата морського сполучення призвела до нарощування експорту у країни ЄС, частка експорту в які склала 63% (27,9 млрд. дол.). Серед держав-членів ЄС найбільше експортували до Польщі (6,6 млрд. дол.), Румунії (3,8 млрд. дол.), Угорщини (2,27 млрд. дол.), Німеччини (2,23 млрд. дол.), Італії (1,5 млрд. дол.) та Іспанії (1,5 млрд. дол.). Серед інших країн в які активно здійснювалася експортна діяльність були: Туреччина (2,9 млрд. дол.) та Китай (2,46 млрд. дол.). Проте експорт до Туреччини в 2022 р. у порівнянні з 2021 р. скоротився на 29%, а до Китаю аж на 69% [12].

Висновки. Війна негативно вплинула на динаміку вітчизняного експорту. Спостерігаємо суттєве скорочення практично по всіх експортних позиціях. Ще однією проблемою є експортно-сировинна спрямованість України, адже близько 70% експорту припадає на сировинний сектор, а конкурентоспроможність товарів переробної промисловості на світовому ринку все ще залишається низькою, що в умовах війни призводить до великої вразливості національної економіки. Основну частку експорту становить аграрна продукція та металургійні напівфабрикати. На світовому ринку Україну сприймають як аграрну державу, при цьому ми експортуємо зерно, замість готових виробів із нього. Тому необхідно після війни здійснити інноваційну модернізацію вітчизняної економіки. Важливо, щоб вітчизняні підприємства стали кінцевими ступенями в глобальних ланцюжках доданої вартості.

Стратегія держави щодо формування та реалізації національних економічних інтересів повинна передбачати забезпечення позитивних соціально-економічних структурних зрушень відтворювальних процесів. Інституціональне середовище інноваційної модернізації визначають законодавчі, організаційні та етичні чинники, які формують підприємницьку поведінку, економічні інтереси представників бізнесу. При цьому зусилля держави повинні бути зосереджені на визначенні можливостей переорієнтації зусиль підприємців на інноваційну діяльність, подолання технологічного відставання від розвинених країн. У протилежному випадку перебування української економіки на периферії світових інформаційних і фінансових процесів спричинить «вимивання» національного багатства через механізм нееквівалентного обміну, втрату власних джерел економічного зростання у довгостроковій перспективі. Пріоритетними напрямками покращення експортної політики України у післявоєнний час є: розвиток інноваційної діяльності; послідовна перебудова товарної структури експорту й імпорту шляхом наближення її до структурних співвідношень, властивим країнам з ринковою економікою, а саме скорочення частки сировинних товарів на користь високотехнологічних; підвищення конкурентоспроможності продукції завдяки використанню новітніх маркетингових засобів.

Надзвичайно значний вплив на модернізацію економіки мають сучасні інформаційні технології. Їх застосування змінює взаємодію ринкового середовища з інноваційною діяльністю підприємств, надає останнім суттєві конкурентні переваги в «завоюванні» міцних позицій на ринку. Інформатизація національної інноваційної системи зміцнює зв'язки між новітніми технологіями і потребами економіки, надає процесам розробки і комерціалізації нововведень цілісності й взаємозалежності. Завдяки застосуванню сучасних інформаційних технологій з'являються принципово

нові можливості в діловому середовищі, зокрема такі чинники розвитку ділової мережі, як інтерес (можливість працювати в Інтернеті); довготривалість зобов'язань (гарантії), довіра до інновацій як об'єкта взаємних відносин, інтеграція зусиль, інвестицій, готовність вкладати капітал у нововведення.

Тому перспективами подальших досліджень є інноваційна модернізація післявоєнної економіки України як підґрунтя економічного розвитку. Головними завданнями є структурна перебудова української економіки та розвиток високотехнологічних експортно-орієнтованих галузей промисловості.

1. Агропродовольчий експорт України за підсумками 2022 року. URL: <https://uaexport.org/2023/01/26/agroprodovolchij-eksport-ukrayini-za-pidsumkami-2022-roku/> (дата звернення: 06.03.2023).
2. Агропродовольчий експорт України. Українська Асоціація Аграрного Експорту: офіційний сайт. URL: <https://uaexport.org/2023/01/26/agroprodovolchij-eksport-ukrayini-za-pidsumkami-2022-roku/> (дата звернення: 15.03.2023).
3. Володимир Зеленський провів нараду щодо розвитку української економіки в умовах воєнного часу. Президент України: офіційне інтернет-представництво. URL: <https://president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-proviv-naradu-shodo-rozvitkuukrayinskoj-74037> (дата звернення: 06.03.2023).
4. Гаврилюк І.І. Динаміка та тенденції розвитку міжнародної торгівлі в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 47. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2126/2055> (дата звернення: 06.03.2023).
5. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 08.03.2023).
6. Державна митна служба України: офіційний сайт. URL: <https://bi.customs.gov.ua/uk/trade/> (дата звернення: 18.03.2023).
7. Жабинець О.Й. Чинники глобальних змін у міжнародній торгівлі та військова агресія Росії: вплив на розвиток експортної діяльності регіонів України. *Галицький економічний вісник*. 2022. №2. С. 82-91.
8. Залізна завіса. Як економіка виживає без «Азовсталі» та морського експорту. *Фокус*. 01 лютого 2023 р. URL: <https://focus.ua/uk/economics/547850-zhelezniy-zanav-kak-ekonomika-vizhivaye-bez-azovstali-i-morskogo-eksporta> (дата звернення 10.03.23 р.)
9. Кічурчак М.В. Економічні детермінанти і наслідки війни в Україні: аналіз на основі неповних даних. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2022. Вип. 62. С. 13-32.
10. Матвєєв М.Е., Лебедченко В.В., Гайдай Г.Г. Регулювання ЗЕД в умовах війни. *Наукові перспективи*. 2022. №5. С. 232-245.
11. Микуляк О.В. Митні відносини України та світу в умовах війни. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2022. №17. С. 109-114.
12. Мінекономіки: Україна в 2022 році експортувала майже 100 млн. тонн товарів. Урядовий портал: офіційний сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minekonomiky-ukraina-v-2022-rotsi-eksportovala-maizhe-100-mln-tonn-tovariv> (дата звернення: 18.03.2023).
13. Не лише «Азовсталь». Скільки металургійних заводів втратила Україна під час війни. *Фокус*. 31 січня 2023 р. URL: <https://focus.ua/uk/economics/547509-ne-tolko-azovstal-skolko-metallurgicheskich-zavodov-poteryala-ukraina-vo-vremya-voynu> (дата звернення 10.03.23 р.)
14. Прушківська Е.В., Буюкян А.Р. Особливості розвитку високотехнологічного експорту підприємств України. *Економічний вісник*, 2019. №3. С. 9-15.
15. Результати діяльності металургійної галузі України за 12 місяців 2022 р. УКРМЕТАЛУРГПРОМ: офіційний сайт. URL: <https://www.ukrmetprom.org/rezultati-diynalnosti-metalurgiynoi-14/> (дата звернення: 10.03.2023).
16. Україна експортує «зерновим коридором» близько 75% від загального обсягу поставок агропродукції. УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3683298-ukraina-vidvantazue-zernovim-koridorom-blizko-75-vid-zagalnogo-obsagu-agroeksportu.html> (дата звернення: 16.03.2023).
17. Яковенко О.І. Актуальні питання управління діяльністю вітчизняних підприємств в сучасних умовах господарювання. *Причорноморські економічні студії*. 2022. Вип. 76. С. 140-147.
18. Яковець Т.А., Ковальчук Ю.П. Зовнішньоекономічна діяльність в контексті митно-тарифного регулювання: аналіз стану й нововведень під час війни. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. №1. С. 85-96.

References

1. “Agricultural exports of Ukraine according to the results of 2022.” [www.uaexport.org/2023/01/26/agroprodovolchij-eksport-ukrayini-za-pidsumkami-2022-roku.](https://www.uaexport.org/2023/01/26/agroprodovolchij-eksport-ukrayini-za-pidsumkami-2022-roku/) Accessed 03.06.2023.

2. "Agro-food exports of Ukraine." Ukrainian Agrarian Export Association: official website, www.uaexport.org/2023/01/26/agroprodovolchij-eksport-ukrayini-za-pidsumkami-2022-roku. Accessed 15.03.2023.
3. "Volodymyr Zelenskyy held a meeting on the development of the Ukrainian economy in wartime conditions." The President of Ukraine: official online representation, president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-proviv-naradu-shodo-rozvitkuukrayinskoy-74037. Accessed 06.03.2023.
4. Gavrilyuk, I.I. "Dynamics and trends in the development of international trade in Ukraine." *Economy and society*, no. 47, 2023, www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2126/2055. Accessed 06.03.2023.
5. State Statistics Service of Ukraine: official website, www.ukrstat.gov.ua. Accessed 08.03.2023.
6. State Customs Service of Ukraine: official website, www.bi.customs.gov.ua/uk/trade. Accessed 18.03.2023.
7. Zabyntsev O.Y. "Factors of global changes in international trade and Russia's military aggression: influence on the development of export activity of the regions of Ukraine". *Galician Economic Herald*, no. 2, 2022, pp. 82-91.
8. "Iron curtain. How does the economy survive without Azovstal and sea exports." Focus. February 1, 2023, www.focus.ua/uk/economics/547850-zhelezniy-zanav-kak-ekonomika-vizhivaye-bez-azovstali-i-morskogo-eksporta. Accessed 10.03.23.
9. Kichurchak, M.V. "Economic determinants and consequences of the war in Ukraine: an analysis based on incomplete data." *Bulletin of Lviv University. The series is economical*, issue 62, 2022, pp. 13-32.
10. Matveev, M.E., Lebedchenko, V.V., and H.G.Gaidai "Regulation of foreign trade in conditions of war." *Scientific perspectives*, no. 5, 2022, pp. 232-245.
11. Mykulyak O.V. "Customs relations of Ukraine and the world in the conditions of war". *International scientific journal "Grail of Science"*, no. 17, 2022, pp. 109-114..
12. "Ministry of Economy: Ukraine exported almost 100 million tons of goods in 2022." Government portal: official site, www.kmu.gov.ua/news/minekonomiky-ukraina-v-2022-rotsi-eksportuvala-maizhe-100-mln-tonn-tovariv. Accessed 18.03.2023.
13. "Not only Azovstal. How many metallurgical plants did Ukraine lose during the war." Focus, www.focus.ua/uk/economics/547509-ne-tolko-azovstal-skolko-metallurgicheskich-zavodov-poteryala-ukraina-vo-vremya-voiny. Accessed 10.03.23.
14. Prushkivska, E.V., and A.R.Buyukyan "Features of the development of high-tech export of Ukrainian enterprises." *Economic Bulletin*, no. 3, 2019, pp. 9-15.
15. "Results of the activity of the metallurgical industry of Ukraine for 12 months of 2022." UKRMETALURGPROM: official site, www.ukrmetprom.org/rezultati-diyalnosti-metallurgiynoi-14. Accessed 10.03.2023.
16. "Ukraine exports about 75% of the total volume of agricultural products supplied through the "grain corridor"." UKRAINFOURM. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3683298-ukraina-vidvantazue-zernovim-koridorom-blizko-75-vid-zagalnogo-obsagu-agroeksportu.html>. Accessed 16.03.2023.
17. Yakovenko, O.I. "Current issues of managing the activities of domestic enterprises in modern economic conditions." *Black Sea Economic Studies*, vol. 76, 2022, pp. 140-147.
18. Yakovets, T.A., and Yu.P. Kovalchuk "Foreign economic activity in the context of customs and tariff regulation: analysis of the state and innovations during the war." *Science and technology today*, no. 1, 2023, pp. 85-96.